

3. การจำแนกประเภท และชนิดเครื่องมือประมงในลักษณะต่างๆ

เนื่องจากเครื่องมือประมงทะเลได้รับการพัฒนา เปลี่ยนแปลง และปรับปรุงตลอดเวลาทั้งเครื่องมือและวิธีการทำประมง ทำให้มีเครื่องมือใหม่ๆ เกิดขึ้นตลอดเวลา การจำแนกประเภท และการเรียกชื่อเครื่องมือประมงมักจะจำแนกตามชนิดสัตว์น้ำที่จับได้มาก เครื่องมือหลายชนิดเป็นชนิดเดียวกัน แต่เรียกชื่อต่างกันตามสภาพท้องถิ่นจึงเกิดความสับสน FAO จึงได้นำเอากรรมวิธีในการจับสัตว์น้ำที่คล้ายคลึงกัน หรือใช้หลักการเดียวกันมาเป็นกฎเกณฑ์ในการจำแนกประเภท และชนิดเครื่องมือประมงทั้งได้จัดทำเอกสารฉบับที่ 222 ชื่อเรื่อง **DEFINITION AND CLASSIFICATION OF FISHING GEAR CATEGORIES FIDI/FIIT/T222** ขึ้น โดยจัดให้เครื่องมือขนาดใหญ่อยู่ในลำดับต้นๆ เพื่อให้ประเทศสมาชิกได้ใช้เป็นหลักในการจำแนกประเภทและชนิดเครื่องมือประมง เพื่อใช้ในการปรับปรุงสถิติประมง หรือฝึกอบรมชาวประมง ซึ่งแบ่งออกเป็น 12 ประเภท ดังนี้

1. ประเภทอวนล้อมจับ (Surrounding Nets)
  - 1.1 อวนล้อมจับมีสายमान (Purse Seines)
  - 1.2 อวนล้อมจับไม่มีสายमान (Lampara Nets)
2. ประเภทอวนกางกั้นแล้วลาก (Seine Nets)
  - 2.1 อวนทับตลิ่ง (Beach Seines)
  - 2.2 อวนล้อมแล้วลากเข้าหาเรือ (Boat Seines)
3. ประเภทอวนลาก (Trawl Nets)
  - 3.1 อวนลากหน้าดิน (Bottom Trawls)
    - 3.1.1 อวนลากคานถ่าง (Beam Trawls)
    - 3.1.2 อวนลากแผ่นตะเฒ่ (Bottom Otter Trawls)
    - 3.1.3 อวนลากคู่ (Bottom Pair Trawls)
  - 3.2 อวนลากกลางน้ำ (Midwater Trawls)
    - 3.2.1 อวนลากกลางน้ำใช้แผ่นตะเฒ่ (Midwater Otter Trawls)
    - 3.2.2 อวนลากกลางน้ำใช้เรือสองลำ (Midwater Pair Trawls)
  - 3.3 อวนลากแผ่นตะเฒ่แบบแฝด (Otter Twin Trawls)
4. ประเภทคราด (Dredges)
  - 4.1 คราดใช้กับเรือ (Boat Dredges)
  - 4.2 คราดใช้กับมือ (Hand Dredges)
5. ประเภทอวนช้อน อวนยก (Lift Nets)
  - 5.1 อวนช้อนแบบเคลื่อนย้ายได้ (Portable Lift Nets)
  - 5.2 อวนช้อนใช้กับเรือ (Boat Operated Lift Nets)
  - 5.3 อวนช้อนใช้ชายฝั่ง (Shore Operated Lift Nets)
6. ประเภทอวนครอบ (Falling Nets)
  - 6.1 แท (Cast Nets)
7. ประเภทอวนติด (Gillnets and Entangling Nets)
  - 7.1 อวนติดแบบอยู่กับที่ (Set Gillnets)
  - 7.2 อวนติดตาแบบเคลื่อนที่ (Drifting Gillnets)

- 7.3 อวนติดตาแบบล้อม หรืออวนล้อมติด (Encircling Gillnets)
- 7.4 อวนติดตาแบบติดตั้งกับหลัก (Fixed Gillnets on Stakes)
- 7.5 อวนติดตาแบบสามชั้น (Trammel Nets)
- 7.6 อวนติดตาแบบผสม (Combine Gillnets-Trammel Nets)
- 8. ประเภทดักจับ (Traps)
  - 8.1 โป๊ะอวน หรือ โป๊ะเชือก (Stationary Uncovered Pound Nets or Set Nets)
  - 8.2 ลอบ (Pots)
  - 8.3 ลอบมีปีก (Fyke Nets)
  - 8.4 โพงพาง (Stow Nets)
  - 8.5 โป๊ะไม้ โป๊ะลวด (Barriers; Fence; Weirs; Corrals)
- 9. ประเภทเบ็ด (Hooks and Lines)
  - 9.1 เบ็ดมือ และเบ็ดตัวดี (Handline and Pole-Lines Hand operated)
  - 9.2 เบ็ดมือ และเบ็ดตัวดีแบบใช้เครื่อง (Handline and Pole-Lines Mechanized)
  - 9.3 เบ็ดร่าวอยู่กับที่ (Set Longlines)
  - 9.4 เบ็ดร่าวเคลื่อนที่ (Drifting Longlines)
  - 9.5 เบ็ดร่าวอื่นๆ (Longline not specified)
  - 9.6 เบ็ดลาก (Trolling Lines)
- 10. ประเภทแทง บิด จับ (Grappling and Wounding) เช่น ฉมวก แหวน ธนู กิม เป็นต้น
- 11. ประเภทป้อนครก (Harvesting Gears) เช่น ป้อนครกปลา ป้อนครกหอย เป็นต้น
- 12. ประเภทเบ็ดเตล็ด (Miscellaneous Gears) เช่น อวนรุน ระยะเวลา อวนต้อนปลากองหิน ยาเบื้อเมา ไฟช็อต ระเบิด เป็นต้น

นอกจากการจำแนกประเภทและชนิดเครื่องมือประมงตามกรรมวิธีจับสัตว์น้ำดังกล่าวแล้ว ยังจำแนกเครื่องมือประมงแบบอื่นได้อีก เช่น จำแนกตามลักษณะของวัสดุที่นำมาใช้ทำเป็นเครื่องมือประมง ซึ่งเป็นการจำแนกประเภทอย่างหายากๆ ได้ 3 ประเภท คือ เครื่องมืออวน เบ็ด และอื่นๆ

1. ประเภทเครื่องมืออวน (Net Fishing Gears)

เครื่องมืออวน หมายถึงเครื่องมือประมงที่ใช้เนื้ออวนเป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการจับสัตว์น้ำ ได้แก่ เครื่องมืออวนชนิดต่างๆ

2. ประเภทเครื่องมือเบ็ด (Hook Fishing Gears)

เครื่องมือเบ็ด หมายถึง เครื่องประมงที่ใช้เบ็ด เป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการจับสัตว์น้ำ

3. ประเภทอื่นๆ (Miscellaneous Gears)

เครื่องมืออื่นๆ หมายถึง เครื่องมือที่นอกเหนือไปจากข้อที่ 1 และ 2 มีหลายชนิด เช่น คราดหอย เรือผีหลอก (เรือกัตตา) ขอบคุปทุทะเล ลอบปู เป็นต้น

เครื่องมือประมงอาจจำแนกประเภทและชนิดเครื่องมือประมงได้อีก ตามลักษณะการทำงาน (ทำประมง) หนังสือคู่มือการศึกษาเครื่องมือประมง หน่วยสำรวจแหล่งประมง ปี 2515 ได้อธิบายและแบ่งเป็นเครื่องมือประมงออกเป็น 3 ประเภท กล่าวคือ เครื่องมือประเภทเคลื่อนที่ ประเภทประจำที่หรือไม่เคลื่อนที่ และประเภทกึ่งประจำที่ แต่ไม่ได้กำหนดเป็นคำนิยามไว้ คณะทำงานฯ จึงได้กำหนดเป็นคำนิยามขึ้นใหม่ ดังนี้

1. ประเภทเคลื่อนที่ (Movable Fishing Gears)

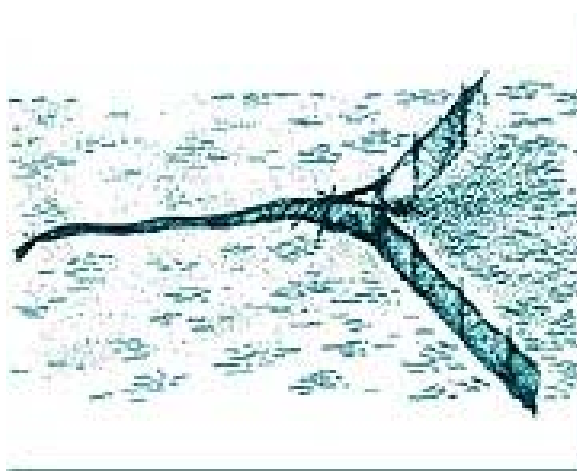
เครื่องมือประเภทเคลื่อนที่ หมายถึง เครื่องมือประมงประเภทที่ขณะทำการประมง เครื่องมื่อดังกล่าวมีการเคลื่อนที่ และห่างออกไปจากตำแหน่งที่เริ่มต้น ด้วยแรงของกระแสนลม กระแสน้ำ คน หรือเครื่องยนต์เรือ เช่น อวนลากชนิดต่างๆ อวน ล้อมจับ คราดหอยลาย อวนติดตาชนิดเคลื่อนที่ เป็นต้น

เครื่องมือประเภทประจำที่ หมายถึง เครื่องมือประมงประเภทที่ใช้วิธีลงหลัก ปัก ผูก ขึง รั้ง ถ่วง หรือวิธีอื่นใด อันทำให้เครื่องมือและส่วนประกอบอยู่กับที่ในเวลาทำการประมง และทำการจับสัตว์น้ำตรงจุดที่ตั้งเครื่องมือต่างๆ ทุกครั้ง หรือซ้ำที่เดิม โดยไม่มีการเคลื่อนย้ายส่วนประกอบของเครื่องมือไปบริเวณอื่น เช่น เครื่องมือโป๊ะ รั้วโซแมน โพงพางประจำที่ เป็นต้น

เครื่องมือ โป๊ะ

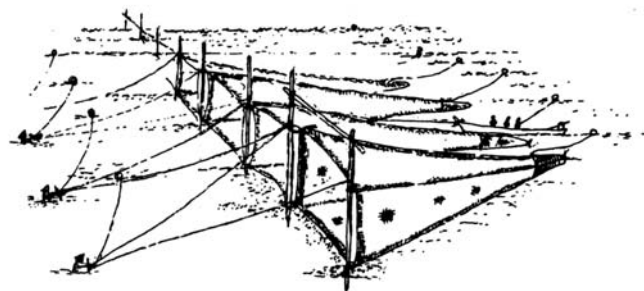
เครื่องมือ โพงพางประจำที่

3. ประเภทกึ่งประจำที่ (Semi-stationary Fishing Gears)

เครื่องมือประเภทกึ่งประจำที่ หมายถึง เครื่องมือประมงประเภทที่ขณะทำการประมง เครื่องมือนั้นจะถูกยึด ถ่วงรั้ง ให้อยู่กับที่ชั่วระยะเวลาหนึ่ง หรือจนสิ้นสุดการจับสัตว์น้ำแต่ละครั้งเสร็จแล้วเก็บอุปกรณ์ หรือส่วนประกอบทั้งหมดขึ้นเรือเพื่อนำไปใช้ในบริเวณอื่นได้อีก ได้แก่ ลอบหมึกแบบเก็บลอบ ลอบปลา อวนจมปู โพงพางหลักลอย เป็นต้น

เครื่องมือประมงลอบ

เครื่องมือประมง โพงพางเคลื่อนที่

นอกจากนี้ การจำแนกประเภทเครื่องมือประมงทะเลยังสามารถจำแนกตามลักษณะอื่นได้อีก อย่างเช่น จำแนกตามขนาดของธุรกิจออกเป็น 2 ประเภท คือ ประเภทเครื่องมือประมงพื้นบ้าน และประเภทเครื่องมือประมงพาณิชย์ ซึ่งนักวิชาการได้กำหนดคำนิยาม หรือความหมายต่างๆ ดังนี้

เมอร์คอค (2519) กล่าวว่า เครื่องมือประมงทะเลพื้นบ้าน หมายถึง เครื่องมือประมงขนาดเล็กชนิดต่างๆ ซึ่งผิดแปลกไปจากการประมงพาณิชย์ เครื่องมือบางชนิดเป็นเครื่องมือจับสัตว์น้ำบางประเภทโดยเฉพาะ เช่น การใช้วนตาห่างเพื่อจับปลาขนาดใหญ่จำพวกปลาอินทรี และปลาจะละเม็ด ใช้วนตาถี่เพื่อจับปลากระดักและปลาหลังเขียว และได้จำแนกเครื่องมือของการประมงพื้นบ้านออกเป็นพวก คือ เรืออวนลากขนาดเล็กกว่า 14 เมตร อวนลากคานถ่าง อวนปลากระดัก อวนติดอวนรุน เครื่องประจําที่ต่างๆ เช่น เบ็ด เบ็ดราว ลอบฯลฯ

กรมประมง (2523) และบุญ (2527) กล่าวว่า การทำการประมงโดยใช้เครื่องมือขนาดเล็กไม่ทันสมัย ในบริเวณห่างฝั่งไม่เกิน 3 กิโลเมตร โดยอาศัยแรงงานส่วนใหญ่ในครอบครัว ซึ่งรวมทั้งการประมงในเขตน้ำจืดและการเพาะเลี้ยงชายฝั่ง การประมงใดๆ ที่มีลักษณะดังกล่าวให้ถือว่าเป็นการทำประมงประเภทพื้นบ้าน

ส่วนวีระวัฒน์ (2529) ได้ให้คำจำกัดความของประมงพื้นบ้านว่า ชาวประมงที่อาศัยและทำการประมงด้วยเครื่องมือง่ายๆ แบบดั้งเดิม เช่น อวนติด อวนจม เบ็ด อวนทับตลิ่ง ลอบฯลฯ เรือที่ใช้เป็นเรือขนาดเล็กๆ และส่วนใหญ่ไม่มีเครื่องยนต์ การทำการประมงก็ทำอยู่ในบริเวณชายฝั่งรอบหมู่บ้าน

สำหรับศูนย์ประสานการพัฒนาชนบทแห่งชาติ (ศปช.) ได้กำหนดว่า กลุ่มชาวประมงพื้นบ้านว่า หมายถึง ผู้ประกอบอาชีพประมงที่ใช้แรงงานในครัวเรือนเป็นหลัก ใช้เรือขนาดยาวไม่เกิน 10 เมตร ขนาดเครื่องยนต์ไม่เกิน 30 แรงม้า ทำการประมงไม่ไกลจากฝั่งมากนัก และเฉลี่ยห่างฝั่งไม่เกิน 5 กิโลเมตร และนำเอาขนาดของรายได้มาเป็นตัวกำหนดระดับอีกด้วย โดยแบ่งออกเป็น 3 ระดับ คือ กลุ่มที่มีรายได้ 30,000 บาท/ปี 30,000 - 50,000 บาท/ปี และ 50,000 - 300,000 บาท/ปี (หรือมีรายได้เฉลี่ยระหว่าง 1,684 - 10,000 บาท/คน/ปี)

นอกจากนี้ การให้ความหมายของคำว่าประมงพื้นบ้านของแต่ละประเทศนั้น ยังแตกต่างกันไปอีก อย่างเช่น ประเทศบรูไนกำหนดให้เครื่องมือประมงพื้นบ้าน หมายถึง เครื่องมือที่ใช้กับเรือไม่มีเครื่องยนต์ หรือเรือมีเครื่องยนต์ ขนาดความยาวเรือไม่เกิน 18.30 เมตร (60 ฟุต) ประเทศฮ่องกงกำหนดให้ขนาดความยาวเรือไม่เกิน 40 ฟุต สำหรับประเทศมาเลเซียและฟิลิปปินส์ใช้ตันกรอสเป็นเกณฑ์กำหนด โดยประเทศมาเลเซียกำหนดให้เครื่องมือที่ใช้กับเรือขนาดต่ำกว่า 10 ตันกรอส เป็นเครื่องมือประมงพื้นบ้าน ในขณะที่ฟิลิปปินส์กำหนดไว้เพียง 3 ตันกรอส เท่านั้น ส่วนประเทศไทยในอดีตใช้วิธีระบุชื่อเครื่องมือ แต่ในปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงไป เพราะเครื่องมือประมงบางชนิดสามารถใช้ได้กับเรือประมงขนาดเล็กและขนาดใหญ่ เช่น ลอบหมึก อวนปู อวนล้อมติดปลาหู อวนลากคานถ่าง เป็นต้น เนื่องจากความแตกต่างของคำนิยามข้างต้น คณะทำงานฯ เห็นว่าควรกำหนดคำนิยามเครื่องมือประมงพื้นบ้านและพาณิชย์ขึ้นมาใหม่ เพื่อให้เห็นภาพได้ชัดเจนและง่ายต่อการจำแนก ดังนี้

เครื่องมือประมงพื้นบ้าน หมายถึง เครื่องมือประมงที่ไม่ใช้เรือหรือใช้ประกอบกับเรือขนาดเล็กไม่เกินห้าตันกรอส
เครื่องมือประมงพาณิชย์ หมายถึง เครื่องมือประมงที่ใช้ประกอบกับเรือที่มีขนาดเกินกว่าห้าตันกรอส

เรือประมงพื้นบ้าน

เรือประมงพาณิชย์

เรือประมงพาณิชย์